

A MONDÓKÁK, NYELVTÖRŐK – RITMUS, TEMPÓ

Nyelvtörők...

AKADÁLY NÉLKÜL

modul adaptációja
mozgáskorlátozott tanulók
együttneveléséhez

**SZÖVEGÉRTÉS-
SZÖVEGALKOTÁS**

BESZ-III.2-AdM

A modult készítette:

Gerle Edit

Az adaptációt készítette:

Dombainé Esztergomi Anna

SULINOVA
Köznevelési, Fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Központ

Magyarország célba ér

A MODUL CÉLJA	A ritmusos versek, nyelvtörők magukban hordozzák a beszéd, a gondolkodás és általában a személyiségfejlődés nélkülözhetetlen feltételeit. Fejlesztik a spontán figyelmet, aktív motivációra készítetnek, elősegítik az oldott beszédet. A kisgyermeknél ezért a mondókákat, találós kérdéseket, nyelvtörőket részesíthetjük előnyben. Ezek gyakoroltatása és alkalmazása a cél ebben a modulban.
IDŐKERET	A beszéd ritmusával való foglalkozás időtartama az irodalomóra keretein belül vagy azon kívül naponta (reggelente) 8-10 perc legyen.
AJÁNLOTT KOROSZTÁLY	7–9 életév
MODULKAPCSOLÓDÁSI PONTOK	<p><i>Tágabb környezetben</i></p> <p>NAT 2003: A társas-társadalmi együttműködéshez szükséges szóbeli nyelvi képességek fejlesztése. Gondolkodtatásra készítés, oldott beszéd kialakítása, spontán figyelem erősítése.</p> <p><i>Szűkebb környezetben</i></p> <p>Szóbeli szövegalkotás fejlesztése, beszéd-, elsősorban szókincsfejlesztés Az együttműködési készség fejlesztését célzó szociális kompetencia modulok</p>
A KÉPESSÉGFEJLESZTÉS FÓKUSZAI	<p>a) Nyelvi kommunikáció fejlesztése</p> <p>b) Olvasás-szövegértés (magyar nyelv és irodalom): beszédkészség, szóbeli szövegek hangoztatása, ismeretek az anyanyelvről, beszédkedv növelése</p> <p>c) Ember és társadalom: kommunikáció</p> <p>d) Információs és kommunikációs technológia: megismerési képességek; megfigyelési és kifejezőképesség komplex fejlesztése</p> <p>e) Kóros reflexek kiváltódását megakadályozó testhelyzetek létrehozása és megtartása</p> <p>f) A mozgásterápiára épülő beszédfejlesztés</p> <p>g) Ritmusgyakorlatok segítségével a feloldódás elősegítése, beszédmozgások összerendezése, a görcsőség vagy renyheség csökkentése</p>

AJÁNLÁS

A beszéd fejlesztésében a légzőgyakorlatok mellett jelentős szerepe van a ritmusos mondókáknak, a gondolkodtatásra készítő találós kérdéseknek is. Ezek gyakoroltatása nem szűnhet meg az első évfolyam után. A nyelvi-irodalmi fejlesztés egyik elengedhetetlen eszköze marad. A 7-8 éves gyermekek gondolkodását továbbra is a képi gondolkodás jellemzi, de gondolkodásában egyre inkább megjelenik a fogalmi gondolkodás is. Így a második osztályban bátrabban lehet játszani az olyan nyelvtörőkkel, találós kérdésekkel, amelyek már a gyermekek gondolkodását a fogalmi gondolkodás felé fordítják.

A 7-8 gyermek lételeme még mindig a ritmus. A nyelv ritmusa, a versek és mondókák ritmizált szövegének ismétlése összeköthető a mozgással. Olyan mozgásos játékokkal, amelyek elterelik a gyermekek figyelmét magáról a beszédre, így a beszélő szervek könnyed, akadály nélküli mozgásba rendeződhetnek – egészséges mozgásuknak köszönhetően az egész szervezetre is kifejthetik gyógyító hatásukat. A ritmus az egyetlen eszköz arra, hogy a gyermekekben egészséges egyensúly jöhessen létre lelki állapotuk és beszéd szerveik állapota között. A választékos beszéd kialakulása, létrejötte különösen fontos

célunk. Ahhoz, hogy ez kialakuljon, szükség van a szókincs fejlesztésére, a kiejtés gyakorlására, „iskolázására”. Második osztályban már bátran lehet a gyermekeket egyénileg is szerepeltetni, megszólaltatni.

Mozgáskorlátozott gyermekeknél a beszédszervek mozgásának sérülése következtében a ritmus megbomlik, a beszéd a sérülés típusának megfelelően görcsössé, préseltté, skandálóvá, fluktuálóvá, elmosódottá, orrhangzóssá stb. válik. A ritmusgyakorlatokra fokozottan szükség lehet, de dizartriás gyermekeknél a természetes beszédritmus nem várható el, és csak enyhébb esetekben számíthatunk lényeges javulásra.

A ritmus erőltetett gyakoroltatása esetén fokozódhat a görcsösség, a túlmozgások, a kóros reflexek és testtartások, ezért fontos a reflexgátló testhelyzetek létrehozása és megtartása. Súlyosan beszédseprült (dizartriás) gyermekek beszédfejlesztését segíthetik a mozgásnevelés órán végzett mozgáskoordinációs gyakorlatok, lazítás tornateremben és vízben (tangenteremben), valamint az evés- és ivásterápia is.

TÁMOGATÓI RENDSZER

Montágh Imre: *Mondd ki szépen!* Holnap Kiadó, Budapest, 2006.

Lőrík József (válogatta, összeállította): *Gyermekvers- és mondókagyűjtemény.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.

Kocsis Gabriella (szerk.): *Vékony cérna, kenderszál.* Népköltési gyűjtemény gyerekeknek. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2001.

Varga Ferencné (szerk.): *Szó, fon, nem takács. Mi az?* Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Rt., Budapest, 1996.

Ágoston Gabriella (szerk.): *Ajánlások mozgáskorlátozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szövegértés-szövegalkotás.* Sulinova Kht., Budapest, 2006.

A MODUL FELÉPÍTÉSE

- Nyelvtörők
- Nyelvgyötrők
- Mondókák
- Találós kérdések
- Beszéltető játékok

Lépések, tevékenységek	Saját adaptációs kiegészítéseim (tevékenység; képesség)	Kiemelt készségek, képességek	Célcsoport/ A differenciálás lehetőségei	Tanulásszervezés		Eszköz/ Feladat/ Gyűjtemény
				Munkaformák	Módszerek	
1. Nyelvtörők Szöveges kiejtésgyakorlatok, kiemelt mássalhangzók gyakoroltatása		Artikuláció	Az egész osztály	Heterogén csoport (haladási tempó szerint) Egyéni foglalkozásokon saját tempónak megfelelően	Bemutatás, utánzás	
2. Nyelvgyötrők Szöveges kiejtésgyakorlatok, kiemelt mássalhangzók gyakoroltatása		Artikuláció	Csoportok együttes munkája	Heterogén csoportok Egyéni foglalkozásokon saját tempónak megfelelően	Együttmondás tanítói irányítással	
3. Mondókák		A beszédfolyamatosság fejlesztése Nagy- és finommotorika	Az egész osztály, majd csoportos gyakorlatok	Heterogén csoportok	Együttmondás tanítói irányítással	
4. Angol mondókák		A beszédfolyamatosság fejlesztése	Egyéni szereplés lehetősége csoport-helyzetben	Heterogén csoportok	Együttmondás tanítói irányítással	
5. Találós kérdések		Gondolkodásra készítés, szótalálás Nagy- és finommotorika	Egyéni szereplés lehetősége csoport-helyzetben	Heterogén csoportok	Együttmondás tanítói irányítással	
6. Beszélgető játék		A mindennapi beszéd ritmusának gyakoroltatása Együtműködési készség fejlesztése	Az egész osztály	Frontális, egyéni megszólalással	Együttmondás tanítói irányítással Játék	

A FELDOLGOZÁS MENETE

Az alábbi leírás a gyakorlatok alkalmazásának formáit tartalmazza. A gyakorlatokhoz hozzunk létre nagyobb, szabad teret. Toljuk össze a padokat, asztalokat, helyezkedjünk el körben. A felsorolt gyakorlatok példaként szolgálnak arra, hogyan lehet a ritmust, a beszéd folyamatosságát versekkel, mondókákkal, találós kérdésekkel fejleszteni. A magyar nyelv igen gazdag, számos lehetőséget nyújt a beszéd serkentésére. Az egyhangú gyakorlás elkerülésére számos játékos lehetőség adódik, ebben a tanítót fantáziája, ötletessége segíti. Mindenképpen ajánlatos az első osztályban megkezdett tevékenység folytatása. A nyelvtörők és a mondókák többszöri ismételtetése a hozzá tartozó játékok segítségével változatossá és érdekessé válik a gyermekek számára. A játékok

száma végtelen, kitalálásukhoz fantáziánkra hagyatkozhatunk. A talalós kérdések már önmagukban is olyan képiséget hordoznak, amely elősegíti a hozzá illő játékok kitalálását, megalkotását.

Mozgáskorlátozott gyermekek is próbálják ugyanezeket a nyelvtörőket mondani, de esetenként eltérő mondókákat is ritmizálhatunk egyéni képességeiknek megfelelően. Kóros reflexeik kiváltódását megakadályozó testhelyzetben dolgozzanak, földön vagy székükben, kocsijukban ülve. Kezüket maguk előtt tartsák, fejüket hajtsák kicsit előre, lábukat térdüknél hajlítsák be.

Tanítói instrukciók

1. NYELVTÖRŐK

A terem átrendezése után a gyerekek álljanak körbe. **Mozgáskorlátozottak ülve.**

A kezeteiket tegyék a (csípőtökre) **hasatokra vagy öletetekbe**, a lábatok (kis terpeszben) legyen **behajlítva, fejeteket picit hajtsátok előre**, és mondjátok utánam!

- Nincsen olyan szépen szóló szép sípszó,
Mint a szászsebesi szépen szóló sípszó.
- Jobb egy lúdnak egy tyúknyaknál.
- Te tettetted e tettetett tettet? Tettetett tettek tettese te! (Kérdezzétek meg egymástól is! Akire rámutattok, az folytassa!)
- Óh, te köpönyeges ember, ha én téged
megköpönyegesítettelenítettnélek!
- Két kék kőkút körül két kék tyúk kerül.
- Csinos csíkos cinkcsészében cukros csirkecomb.

Saját adaptációs kiegészítem:

2. VIDOR MIKLÓS: NYELVGYÖTRŐK

Gyertek, csináljunk négy kört! Minden körben legyen hat gyerek.

- Első kör mondja a Roppant bottal koppantottam versszakot.
- A második körben álló gyerekek mondják a Derengett, borongott versszakot.
- A harmadik körben álló gyerekek mondják a Körbe pörg e... versszakot.
- A negyedik körben álló gyerekek mondják a Zabra zebra versszakot.

Minden kör először elmondja a saját versszakát. Figyeljete, mert utána mindig az a kör folytatja, amelyikhez odamegyek, és megérintem valakinek a vállát a körből. Addig mondjátok, amíg fel nem emelem a kezem! (Kánon jön létre)

Roppant bottal koppantottam, szöcském csacskán szökkent, papnadrágban kappant fogtam, macskám fecskét hökkent.	Derengett, borongott, merengett, szorongott, kerengett, dorongott, de nem vett korongot.	Körbe pörg e görbe körte hat gödörbe vak tükörbe, füрге ürge sürg e zűrbe, őt gyötörd te rőt ökörke!	Zabra zebra zsebre zabra, habra rebbents, hebrents babra ugra-bugra, zsupsz a sutra, pulyka húzta, pudva, dudva, lukba rúgva fúlt a kútba.
---	---	---	--

Saját adaptációs kiegészítésem:**3. MONDÓKÁK**

A)

- Álljatok egy nagy körbe! Mondjuk együtt a mondókát! Az utolsó sorban, a Ropp, ropp, ropp-ra mindenki páros lábbal ugorjon hármat, és üsse össze a bokáját a levegőben! **Mozgáskorlátozottak ülve végezhetik.**
Badacsonyi rózsafán
Két szál vessző,
Szótték, fonták,
Összeroppantották,
Ropp, ropp, ropp!
- Újra mondjuk el a mondókát, de most úgy, hogy az utolsó sorra csak felugrunk, de nem mondjuk a ropp-ot, ugrás közben pedig hármat tapsolunk. **Mozgáskorlátozottak ülve végezhetik.**
- Forduljon mindenki jobbra, lépünk a mondóka ritmusára, és az utolsó sornál háromszor ugorjunk fel! **Mozgáskorlátozottak tapssal, kopogással, lábdobogással kísérhetik.**

B)

Egyszer egy időbe,
Bakonyi erdőbe
Szarkák összevesztek,
Szarka király meghallotta,
Szúnyoglábát kinyújtotta,
Á-bé-ú,
Nagy torkú,
Szegény Jancsi leesett a padlásrú'.

- Először mondjuk el együtt a mondókát!
- Utána kiválasztok valakit, aki körbejár, és kiszámol egy gyereket ezzel a mondókával. **Mozgáskorlátozottak segédeszközükkel mennek.** Akit kiszámolt, az lesz a szarkák királya. A szarkák királya középen marad.
- Mindenki becsukja a szemét, a szarkák királya elindul. Akinek megérinti a vállát, az lesz a következő szarkakirály.

C)

Hátamon a zsákom,
Zsákomban a mákom,
Mákomban a rákom,
Kirágta a zsákom,
Kihullott a mákom
Elveszett a rákom,
Aki szánja károm,
Szedje fel a mákom.

- A lányok és a fiúk álljanak egymással szembe! **Mozgáskorlátozottak ülhetnek.**
- Az első versszakot a lányok mondják, a másodikat a fiúk. A mondóka közben a lányok a fiúk felé, a fiúk a lányok felé mennek – **Mozgáskorlátozottak saját segédeszközükkel** –, de nem akárhogy! A jobb lábatokon ugrálva – **mozgáskorlátozottak jobb lábukkal dobolva** – és a kezeteiket előre nyújtva, összecsatogtatva, mint ahogy a gólyák kelepelnek.

D)

Gólya bácsi, gólya bácsi,
Adj egy kanál kását,
Megadom az árát,
Sípbal, dobbal, nádi hegedűvel.

Gólya néni, gólya bácsi,
Mit fognak ma vacsorázni?
Békahúst, brekeke,
Mind elszöknek előle.

E)

- Álljatok egy nagy körbe! **Mozgáskorlátozottak ülhetnek.**
- A következő mondókát szavanként mondjuk el. Vigyázzatok, úgy adjuk egymásnak a szavakat, hogy úgy hallatsszon, mintha egy ember mondaná az egész verset!
Ence, Bence, kis medence,
Kis medence a Velence
Ne búsuljon semmit, Vince,
Tele van az icce, pince.

*Saját adaptációs kiegészítem:***4. ANGOL MONDÓKÁK**

A)

- Álljatok egy nagy körbe! **Mozgáskorlátozottak ülve.** A kezeteket tegyétek a (csípőtökre) **hasatokra vagy öletekbe,** a lábatok (kis terpeszben) legyen **behajlítva, fejeteiket picit hajtsátok előre,** és mondjátok utánam! Figyeljete, mert hol gyorsabban, hol lassabban fogom mondani.
- A kezeteket tegyétek a csípőtökre, a lábatok kis terpeszben legyen!

Gombot, gombot vegyenek!

Két garas az ára!

Ékes, kékes, mint a páva,

Széplány ilyet tűz magára.

Két garas az ára!

Gombot, gombot vegyenek!

Friss kalácsot vegyenek!

Egy krajcárért, két krajcárért

Máris megkapja kegyed!

Ha a fiúk nem szeretnék,

A lányoknak vegye meg!

Leánykája hogyha nincsen,

Saját maga egye meg!

B)

Sétáljatok tetszés szerint, és közben mondjátok utánam! **Mozgáskorlátozottak saját segédeszközükkel.** Mondjátok annak, akivel szembetalálkoztok!

Pontyot tessék, rántott pontyot!

Pontyot vegyen asszonyom, hogy

Ne ríjanak a porontyok!

Saját adaptációs kiegészítem:

5. TALÁLÓS KÉRDÉSEK

A)

Hallgassátok meg a találós kérdést!

Fűszálak közt zöld bogár,
Meglapulva egyre vár.
Ha a fűszál megrezzen,
Nagyot ugrik, elrebben.

Mi az? *(szöcske)*

- Helyezkedjete el a teremben úgy, hogy távol legyetek egymástól!
- Guggoljatek le! **Mozgáskorlátozottak ülhetnek.**
- Mondjuk el a találós kérdést, és az utolsó sornál mindenki ugráudozzon, mint a szöcske! **Mozgáskorlátozottak csak a lábukkal.**

B)

Hallgassátok meg a találós kérdést!
Elöl megyen médula,
Keze, lába korcsolya,
Szőr maga, szőr nadrágja,
Szilágyi bársony szakálla.

Mi az? *(medve)*

- Mindenki járjon körbe, mint a maci, és közben mondjuk együtt! **Mozgáskorlátozottak saját segédeszközükkel.**

C)

Álljatek egy nagy körbe! Hallgassátok meg a találós kérdést!

Én vagyok az udvar
Tarajos királya.
Igazságot teszek
Haragos viszályba.
Híres hangom
Versenyt
Száll a fellegekkel.
Én ébresztem fel
A népemet reggel.

Mi az? *(kakas)*

- Kiválasztok valakit, ő lesz a kakas. Ő középre áll. **Mozgáskorlátozottak ülhetnek.**
- Elmondja nektek a verset.
- Ti pedig így válaszoltok, miközben tyúklépésben mentek felé: **Mozgáskorlátozottak saját segédeszközükkel mennek.**

Kétszer lett
A világra,
Veres posztó
Nyakába,
Kántorságra nevelkedett,
Veres a szakálla...

Saját adaptációs kiegészítem:

6. BESZÉLTETŐ JÁTÉK

A)

Állatok kitalálása hang után

- Üljetek le egy nagy körbe! Állatok nevét fogjuk kitalálni a hangjuk alapján.
- Mondok egy kiszámolót, és akire rámutatok a végén, annak a gyerekek utánoznia kell egy állat hangját. Mi pedig kitaláljuk, kit utánozott.
Egy, kettő, három, négy
Te ki vagy és hogy beszélsz?
- Hangutánzás

B)

Állatok kitalálása mozgás után

Mondok egy másik kiszámolót, és akire rámutatok a végén, annak a gyerekek utánoznia kell egy állat mozgását. **Mozgáskorlátozottak ülve.**
Egy, kettő, három, négy
Te ki vagy és hogyan mégy?

C)

A mindennapi beszéd ritmusának gyakoroltatása

- Csináljunk egy nagy kört!
- Kérdéseket tesztek fel nektek. Ti úgy válaszoljatok, ahogyan én beszélek!
- Figyeljétek meg, hogy miközben beszélek, hogyan ütöm ki a szavak ritmusát a térdemen!
Te hol laksz? *(Én Budapesten lakom.)*
Mit vacsoráztál tegnap este? *(Tejet ittam, és kenyeret ettem.)*
Hol lakik a nagymamád? *(A nagymamám is a városban lakik.)*
Mit szeretsz a barátoddal játszani? *(Legjobban labdázni szeretek.)*
Vannak-e otthon állataid? *(Nekem otthon nincsenek állataim.)*
Melyik a kedvenc állatod? *(Nekem a kutya a kedvenc állatom.)*